

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากไอโอดีนเป็นสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย มีหน้าที่สร้างฮอร์โมนของต่อมธัยรอยด์ ธัยรอยด์ฮอร์โมนจะเข้าสู่ระบบกระแสเลือดและทำหน้าที่ควบคุมปฏิกิริยาทางเคมีของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดยการกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างเป็นปกติของอวัยวะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบสมองและระบบประสาท พร้อมทั้งมีส่วนในการควบคุมอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายให้ทำงานเป็นปกติ นอกจากนี้ธัยรอยด์ฮอร์โมนยังมีผลต่อการสร้างโปรตีนของกล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงและการเผาผลาญคาร์โบไฮเดรตไขมันและวิตามิน เมื่อร่างกายขาดสารไอโอดีน จะทำให้เกิดพยาธิสภาพที่สำคัญหลายประการ เรียกว่า “ภาวะผิดปกติจากการขาดสารไอโอดีน” (Iodine Deficiency Disorders หรือ IDD) จะมีอาการคือ คอพอก(Goiter) ภาวะธัยรอยด์ฮอร์โมนต่ำ (Hypothyroidism) และ ครีตินิซึม (Cretinism) หรือ เอื้อ

โรคขาดสารไอโอดีนเป็นปัญหาระดับโลก องค์การอนามัยโลกกำหนดว่าพื้นที่ใดพบอัตราคอพอกของประชาชน เกินร้อยละ 10 ถือว่าเป็นปัญหาสาธารณสุข และพื้นที่ใดพบอัตราคอพอกในเด็ก 6-12 ปี มากกว่าร้อยละ 20 และมีครีตินิซึม (Cretinism) ถือว่ามีภาวะการขาดสารไอโอดีนที่รุนแรง (กระทรวงสาธารณสุข, 2533)

ประเทศไทยได้เผชิญกับปัญหาภาวะการขาดสารไอโอดีนเมื่อประมาณ 35 ปี มาแล้ว โดยได้มีการรายงานการพบคอพอกมากในกลุ่มประชากรภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสำรวจของคณะผู้เชี่ยวชาญไทยร่วมกับองค์การอนามัยโลก อัตราคอพอกที่พบในภาคเหนือระยะนั้นสูงถึงร้อยละ 58 และในบางพื้นที่มีอัตราคอพอกสูงกว่าร้อยละ 80 (ลีซา วรรัตน์, 2536) กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มโครงการเกลือเสริมไอโอดีนที่จังหวัดแพร่ เมื่อปี 2508 โดยผลิตและกระจายเกลือเสริมไอโอดีนทั่วจังหวัด และได้สำรวจซ้ำในปี 2512 พบว่าอัตราคอพอกในเด็กวัยเรียนของจังหวัดแพร่ลดลงครึ่งหนึ่ง

กระทรวงสาธารณสุขได้ทำการสำรวจปัญหาการขาดสารไอโอดีนโดยใช้อัตราคอพอกเป็นดัชนีชี้วัดสากล ในปี 2530 พบว่าอัตราคอพอกในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในพื้นที่

14 จังหวัดภาคเหนือ และจังหวัดเลข สูงถึงร้อยละ 12.07 และปี 2531 ได้สำรวจในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคพบอัตราคอปอกสูงถึงร้อยละ 43.11 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เริ่มสำรวจภาวะขาดสารไอโอดีนในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปี 2533 - 2534 พบอัตราคอปอก ร้อยละ 30.51 และ 16.11 ตามลำดับ (กระทรวงสาธารณสุข, 2535) และได้มีการสำรวจต่อเนื่องมาเป็นระยะ จากการสำรวจในปี 2536 พบว่าภาวะขาดสารไอโอดีนพบอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แม้แต่ในบางพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้ทะเล แต่เป็นพื้นที่ปิด ภูมิประเทศเป็นป่าเขา การคมนาคมค่อนข้างยากลำบาก ก็มีผู้เป็นโรคขาดสารไอโอดีนเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้กระทรวงสาธารณสุข ได้ตระหนักถึงปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กวัยเรียน ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน จึงได้ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเริ่มดำเนินการใน 14 จังหวัดภาคเหนือ และจังหวัดเลข ในปี 2531 เป็นต้นมา และต่อมาได้ขยายพื้นที่ดำเนินการครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศดำเนินโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน โดยใช้มาตรการหลักในการที่จะควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน และกำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนมีการใช้น้ำเค็มเสริมไอโอดีน และการใช้เกลือเสริมไอโอดีน เพื่อการปรุงอาหารในโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นเป้าหมายสำคัญ และมีการเฝ้าระวังภาวะขาดสารไอโอดีนในเด็กนักเรียน โดยใช้วิธีตรวจคอปอกด้วยการให้ครูอนามัยโรงเรียนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขคลำคอเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครั้ง และสุ่มตรวจปีสสาวะเด็กนักเรียนในห้องปฏิบัติการ นอกจากนี้กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเป้าหมายแผนควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน เพื่อลดอัตราคอปอกในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เหลือไม่เกินร้อยละ 5 ภายในปี 2538 และรักษาระดับดังกล่าวไว้ให้ต่อเนื่องและตลอดไป (กระทรวงสาธารณสุข, 2538)

จากผลการดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนที่ผ่านมา นั้น อัตราคอปอก โดยเฉลี่ยได้ลดลง บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด จะเห็นได้จากการสำรวจจำนวนนักเรียนที่มีภาวะขาดสารไอโอดีน ประจำปี 2540 พบจำนวนนักเรียนที่มีภาวะขาดสารไอโอดีนสูงสุดในภาคเหนือร้อยละ 4.38 รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 4.32 ภาวะขาดสารไอโอดีนเฉลี่ยทั้งประเทศไทย ร้อยละ 3.32 (กองโภชนาการ, 2540) อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาในแต่ละพื้นที่เป็นรายจังหวัด ก็ยังพบว่ายังมีปัญหาภาวะขาดสารไอโอดีน อยู่ในระดับสูง และยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังพบว่ายังมีปัญหาการขาดสารไอโอดีนในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษามาโดยตลอด จากข้อมูลการสำรวจภาวะขาด

สารไอโอดีนในเด็กนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ในปี 2535-2539 พบอัตราคอปอก ร้อยละ 14.83 , 11.82 , 9.71 , 9.94 และ 4.88 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี, 2540) และจากการสำรวจครั้งล่าสุดจำนวนนักเรียนที่มีภาวะขาดสารไอโอดีน ประจำปี 2540 พบอัตราคอปอก ร้อยละ 5.81 เมื่อพิจารณาเป็นรายอำเภอพบภาวะขาดสารไอโอดีน ที่จัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาการขาดสารไอโอดีนในช่วงร้อยละ 5-10 ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสาธารณสุข และไม่เป็นไปตามเป้าหมายแผนควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนมีอยู่ถึง 14 อำเภอ (ดังตารางที่ 1) และใน 14 อำเภอนี้มีโรงเรียนประถมศึกษากระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอดังกล่าว มีจำนวนถึง 614 โรงเรียน

ตารางที่ 1 แสดงภาวะขาดสารไอโอดีน ในช่วงร้อยละ 5-10 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกเป็นรายอำเภอ

จังหวัด	อำเภอ	ร้อยละการขาดสารไอโอดีน
อุบลราชธานี	ศรีเมืองใหม่	8.88
	นาตาล	8.80
	ดาดตูม	8.77
	ม่วงสามสิบ	8.69
	ตระการพืชผล	8.28
	เขมราฐ	8.14
	โขงเจียม	7.93
	สิรินธร	7.57
	มณฑกริช	7.39
	เขื่องใน	7.25
	นาเขีย	6.10
	สำโรง	6.09
	เหล่าเสือโก้ก	5.97
	กุดข้าวปุ้น	5.58

แหล่งที่มา : กองโภชนาการ, 2540

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า จังหวัดอุบลราชธานี ยังมีปัญหาการขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา อยู่ในพื้นที่อำเภอถึง 14 อำเภอ ที่มีภาวะขาดสารไอโอดีนในระดับร้อยละ 5 - 10 และในพื้นที่อำเภออื่น ๆ อีก 11 อำเภอ ก็ยังพบภาวะการขาดสารไอโอดีนอยู่เช่นกัน แม้ว่าจังหวัดอุบลราชธานี จะได้ดำเนินงานตามโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน มาโดยตลอดแต่ก็ตาม ในแต่ละพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาภาวะขาดสารไอโอดีน พบว่าอยู่ห่างไกลจากตัวจังหวัดตั้งแต่ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร จนถึง 120 กิโลเมตร บางอำเภออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ทुरกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ทำให้เกิดปัญหา เช่น โอกาสที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร สิ่งสนับสนุนต่าง ๆ ในการจัดดำเนินโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน หรือการติดตามนิเทศของผู้รับผิดชอบ อาจทำได้ไม่ครอบคลุมเป็นสาเหตุให้มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าปัญหาภาวะขาดสารไอโอดีน ยังคงพบอยู่โดยทั่วไป ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงาน โครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่ศึกษาว่าการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนยังมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านใด โดยเลือกศึกษาในกลุ่มครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงจะทำให้มองเห็นปัญหาต่างๆ ในการจัดดำเนินงานได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้ได้รูปแบบการดำเนินงานที่ถูกต้องเหมาะสม และเกิดปัญหาน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ตามการรับรู้ของครูอนามัยโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาในการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรค
ขาดสารไอโอดีน ในโรงเรียนประถมศึกษา ครอบคลุม 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านวิธีการจัดดำเนินงาน
3. ด้านบุคลากร
4. ด้านสถานที่ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก
5. ด้านการติดตาม และประเมินผล

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะครูอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ในอำเภอที่มีภาวะขาดสารไอโอดีน ในช่วง
ร้อยละ 5 - 10 มี 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีเมืองใหม่ กิ่งอำเภอนาดตาล อำเภอตาลชุม อำเภอ
ม่วงสามสิบ อำเภอตระการพืชผล อำเภอเขมราฐ อำเภอโขงเจียม อำเภอสิรินธร อำเภออุบลรัตน์
อำเภอเขื่องใน กิ่งอำเภอนาเขี้ยว อำเภอสำโรง กิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก และอำเภอทุ่งข้าวพูน โดย
ถือเอาสถิติจากกองโภชนาการ ปี 2540

3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้จากการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงาน
โครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ตัวอย่างประชากร ถือเป็นตัวแทนของครูอนามัยโรงเรียน ในโรงเรียนประถม
ศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี และเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการดำเนิน
งานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนเป็นอย่างดี

2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามตอบตรงกับสภาพความเป็นจริง
และเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

3. ผลของการตอบแบบสอบถามในวันและเวลาที่ต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ปัญหา หมายถึง สิ่งที่ต้องพิจารณาแก้ไขเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ปัญหาด้านการวางแผน ด้านวิธีการ จัดดำเนินงาน ด้านบุคลากร ด้านสถานที่ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการติดตาม ประเมินผล

การดำเนินงาน หมายถึง การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งในรูปคณะกรรมการ หรือมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน การวางแผน การนำไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล ทุกขั้นตอน จนกระทั่งกิจกรรมนั้น ๆ เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์

โครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน หมายถึง การจัดดำเนินงานในกิจกรรมใดๆ เพื่อควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีน ตลอดจนการให้นักเรียนได้รับสารไอโอดีนในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายเป็นประจำทุกวันอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี และเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอที่มีปัญหาภาวะขาดสารไอโอดีน ในช่วงร้อยละ 5-10

ครูอนามัยโรงเรียน หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่เป็นครูพยาบาล รับผิดชอบในการสอนและดูแลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัญหาการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมในการดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน
3. เพื่อปรับปรุงแนวทางในการจัดดำเนินงานโครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น